

Нажимидинова А.Э.

**КОМПЕТЕНТТҮҮ МАМИЛЕ ЖАНА ПЕДАГОГИКАЛЫК АДИСТИН
ЭТНОПЕДАГОГИКАЛЫК КОМПЕТЕНТТҮҮЛҮГҮН ӨНҮКТҮРҮҮ ЖӨНҮНДӨ**

Нажимидинова А.Э.

**О РАЗВИТИИ ЭТНОПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО СПЕЦИАЛИСТА И КОМПЕТЕНТНОЕ ОТНОШЕНИЕ**

A.E. Nazhimidinova

**ON THE DEVELOPMENT OF ETHNOPEDAGOGICAL COMPETENCE
PEDAGOGICAL SPECIALIST AND COMPETENT ATTITUDE**

УДК:371-15/21

Бул макалада жогорку окуу жайлардын педагогикалык факультеттеринин студенттеринин этнопедагогикалык компетенттүүлүктөрүн өнүктүрүү жөнүндө каралган.

Негизги сөздөр: компетенттүүлүк, компетенция, элдик педагогикалык маданият, этномаданияттык компетенция, социалдык-экономикалык жаңы шарт, кесиптик ишмердүүлүк, окуу-тарбия иштери.

В данной статье рассматривается развитие этнопедагогической компетентности у студентов педагогического факультета высших учебных заведений.

Ключевые слова: компетентность, компетенция, народная педагогическая культура, этнокультурная компетенция, новые социально-экономические условия, профессиональное творчество, учебно-воспитательные мероприятия.

This article discusses about the development of competence and ethnic pedagogical competence of students of pedagogical specialist.

Key words: competence, competence, national pedagogical culture, cultural competence, new socio-economic conditions, professional creativity, educational event.

Азыркы экономика окуу жайлардын бүтүрүүчүлөрүнүн көрсөткүчтөрүнө таянат. Ийгиликтүү кесиптик ишмердүүлүктө турмуштук маселелерди туура чечүү, чет тилдерде баарлаша алуу, улуттук нукура-луулукту билүү, информациялык технологияларды колдоно алуу чеберчиликтери талап кылынууда.

Канчалаган жылдар бою советтик доордон бери билим берүү тармагында принциптерди, эрежелерди, түшүнүктөрдү сокурлук менен жаттатууга каршы күрөш жүрүп келген.

Ушул күрөшүүнүн негизинде акыл эмгегинин акырындап өнүгүшү, баланы жөндөмүнө жараша окутуунун артыкчылыгы боюнча концепциялар пайда болуп, окумуштуулар тарабынан илимий изилдөө иштери жүргүзүлүүдө. Жыйынтыгында компетенттик мамилени окутуу кезектеги билим берүү тармагындагы чоң жетишкендик болоору аныкталды.

Компетенттүү мамиле менен окутуу учурдун талабы экендигин азыркы билим берүү тармагында, ансыз реформалардын, концепциялардын, идеялардын турмушка ашырылуусу ийгиликсиз болоору белгиленүүдө.

Мурда пайдаланылып келген идеяларды, көз караштарды жана азыркы мезгилдеги актуалдуу альтернативалык мамилелер, ички көйгөйлөр талкуу-ланып отуруп учурдагы заман талабына ылайык

«компетенттүү мамиле» деген жаңы моделдин кураштырылышына негиз болду.

Жогорудагы ойлорго таянып, педагогикада компетенттүү мамиле боюнча кээ бир маанилүү элементтерди белгилейбиз:

1. Жеке адамдын же коомдун өнүгүшү компетенттик мамиленин табигый көрүнүшү экендигин далилдеген педагогикалык концепциялар, идеялар, психологиялык билим берүүлөр көбөйүүдө. Ошондуктан компетенция – дүйнө – көз караштык, интеллектуалдык, коммуникативдик, методикалык жана түрдүү билимдерди камтыган билим берүү тармагы болуп саналат.

2. Компетенттүү мамиленин категориялык базасы - максаттуу багыттагы жалпы, жогорку деңгээлдеги жөндөмгө, адатка үйрөтүү идеялары менен тыгыз байланышта болот.

Компетенттик мамиленин ичинде негизинен эки түрдүү базалык түшүнүк бар экендиги аныкталды. Алар «компетенция» жана «компетенттүүлүк».

Эми бул сөздөрдүн маанилик, мазмундук түшүнүктөрү жөнүндө бир аз токтолуп өтөйлү.

Компетенттүүлүк – латын сөзүнөн алынып – «жөндөмдүү, чечкиндүү» дегенди түшүндүрөт. Түрдүү маселени талашсыз пикир менен баалоочу билимге жана тажрыйбага ээ болгон адам.

«Компетенттүүлүк» – бул түрдүү ишмердүүлүккө киришүүгө адистин даярдыгы менен аныкталат.

Ал эми «компетенция» – латын сөзүнөн алынып – «жетишем, талапка туура келемин» деген көп маанилүү сөздөрдөн турат. Бул жалаң эле окуу, колунан келүү, үйрөнүү жагы менен чектелбестен жүрүш-турушу, байкоосунун баалуулугу, адаты, тажрыйбасы жана башка ушул сыяктуу адамдын бири-бирине байланышкан сапаттарынын жыйындысы. Алар белгиленген процесстер жана предметтер болгон мамилелерден белгиленет. Ал талабына туура келген мамилени колдонуу.

Биз бул оюбузду улантып орус элинин окумуштуусу А.М.Ароновдун компетенттүүлүк жөнүндө мындай деген ойун мисал келтирейли: «Компетенттүүлүк – бул турдуу ишмердүүлүккө киришүүгө адистин даярдыгы менен аныкталат».

Бул айтылгандар бизде суроо жаратат.

- Кайсы учурда киши жөнүндө « Ал кандайдыр бир иште компетенттүү деп айтууга болот?»

- Ал тигил же бул маселени же көйгөйдү чече ала тургандыгын көрсөткөн учурда гана айта алабыз.

Башкача айтканда компетенттүүлүк – бул адамдын коом үчүн кандайдыр маанилүү маселелердин же көйгөйлөрдүн чечилишине багытталган иш арктеринин эффективдүүлүгүнө жана натыйжалуулугуна баа берүүнүн негизинде ага карата берилген мүнөздөмө. Демек, адамга компетенттүү деп мүнөздөмө берүү – бул аны социалдык жактан таануу экендигине ынаабыз.

Учурдагы кыргыз коому ааламдашуунун таасиринде бир жагынан батыштык массалык маданияттын катуу таасиринде калса, экинчи жактан кылымдар бою улутубузду улут катары сактап келген улуттук маданияттын таасиринде турат. Бул эки багыт жаш муундардын адамзаттык, рухий адеп-ахлактык сапатын калыптандырууда ар дайым эле бир максатты көздөбөйт. Кыргыз элинин келечеги - мына ушул таасирлерди бир нукка буруп, элдик тарбияны өзүнө сиңирүү менен дүйнөлүк цивилизациянын оң жактарын кабыл ала билген компетенттүү инсандын тарбияланышында.

Коомдогу мындай көйгөйлүү кырдаал эң биринчи кыргыз улуттук педагогикасынын алдына адамзаттык, рухий адеп-ахлактуу, мекенчил, улуттун келечи үчүн кайдыгер карабаган, баба салты жана эне адебине суугарылган, улуттук баалуулуктарын баалай билген же этнопедагогикалык компетенттүүлүккө ээ адамды тарбиялап, өстүрүү деген чоң милдетти жүктөдү.

«Мына ушундан улам бүгүн эгемендүү Кыргызстан экономиканы көтөрүү озуйпасы менен катар эле, биринчи иретте, коомдун руханий – адептик, ыймандык негиздерин чындоонун зарылдыгына келип такалып отурат. Биздин маалыматтуулугубуз, билимдүүлүгүбүз, кесипкөйлүгүбүз, материалдык - экономикалык өнүгүүбүз, тунук адеп-ахлак, цивилизациялуу жүрүм-турум, ички рухий маданият менен коштолууга тийиш. Коом, Ата-Мекен деген ар бир атуулдун абийири жана жоопкерчилиги аркылуу гана жакшыраары анык болуп калды. Таза ыйман, айкөл рух болсо коомубузда таза башкаруу, таза жаратмандык эмгек, тынчтык ынтымак жана стабилдүүлүк болмок. Демек, бүгүн биринчи иретте, жарандардын, келечек муундарыбыздын рухий адептик тарбиясын колго алуу, анын концепциясын, стратегиясын иштеп чыгуу жана аны ишке чегүү өлкөбүздүн масштабындагы кечиктирилгис милдет жана коомубуздун зарыл социалдык муктаждыгы болуп отурат».

Педагогика илиминин бир бутагы болгон Этнопедагогика илиминде бул муктаждыктын негизинде этномаданий компетенциялар аныкталганы маалым. Мисалы, этномаданияттык компетенциялар жана алардын инсандык сапаттар аркылуу, этнопедагогикалык компетенттүүлүккө тарбиялоо максатында анын практикада колдонулуусунун төмөндөгүдөй мүнөздөгү өзгөчөлүү жана мазмуну бар экендигине күбө болобуз.

Инсандык сапаттар:

Улуттук баалуулуктарды: улуттук тилдин нарктуулугун сактай билүүчү, каада салтты, улуттук

кийимдерди, кол өнөрчүлүктү, маданий мурастарды сактай билүүчү жана анын тарбиялык маанисин жеткире билүүчү, салттуу, нарктуу, меймандос, жагымдуу, эр жүрөктүүлүк, өз мекенин сүйө билүүчүлүк, боордоштук, намыскөйлүк, кайратмандык, максаттуулук, жаратмандык.

Практикада колдонулушу:

Тил улуттун маданий дөөлөтү болгондуктан, өзүбүздүн рухий маданиятыбызды, сөйлөшүү маданиятыбызды сактап, байытып, өнүктүрүү аркылуу гана өз улутубузду дүйнөгө тааныта алабыз. Кыргыз элинин педагогикалык маданиятын, тарыхый мурастарын өз ишмердүүлүгүндө пайдалана алган мугалим гана келечектеги чыныгы кыргыз атуулун тарбиялап өстүрө алат. Өз Ала-Тоо мекенин, өз элинин эгемендүүлүгүн, эркиндигин жана ички ынтымактуулугун эң жогорку кол тийгис ыйык дөөлөт деп эсептеген, элин-жерин жанындай сүйгөн ыймандуу адам гана элине бекем тирек болуп бере алат. Тарбиячы бул сапаттарды өзүндө калыптоо аркылуу гана мындай таасир жарата алат.

Бул компетенциялар келечектеги тарбиячылардын улуттук аң-сезиминин өнүгүүсүнө өбөлгө түзө алаарына ишенебиз.

Башталгыч класстардын окуучуларынан тартып салттуу педагогикалык технологияларды өнүктүрүү жана элдик педагогиканын кылымдар бою сыналган, адамды адам кылып калыптандыруучу улуу күчкө эгедер элдик тарбиядагы баалуулуктарын, рухий маданий салттарды колдоно билүүнүн технологиясын түзүү зарыл. Мына ушундай терең рухий маданияттын «казаны» фольклор, анын «кашыгы» мектеп окуучусунун мугалиминин же алардын ата-энелеринин колунда. Рухий маданиятыбыздын өсүшү элибиздин учурдагы саясий да, экономикалык да беделине зор таасир берери белгилүү. Ал эми маданият менен экономика улуттун тагдырында куштун кош канаты сыңары түшүнүктөр.

Кыргыз элдик педагогикасынын билим – жана тарбия берүү салттарын талдап үйрөнүүнүн максаттары жана милдеттери татаал жана бай маанилүү. Илимге окутуунун теориясына жана практикасына «компетенция» жана «компетенттүүлүк» түшүнүктөрүнүн киргизилиши аларды таамай жана так аныктоого, дагы да тереңирээк изилдеп үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк берет деп ишенебиз.

Адабияттар:

1. Рысбаев С.К. «Кыргыз балдар фольклорунун педагогикасы». – Бишкек, 2014, 18-19-б.
2. Айдарова М.Д. дис. «Башталгыч класстардын болочок мугалимдеринин кесиптик-инсандык сапаттарын калыптандыруунун педагогикалык негиздери».- Б., 2012. 87 - б.
3. Григоревич Б.А. Статья. «Сущность компетентного подхода в образовании». – <http://www.eidos.ru>
4. Кыргыз Республикасынын жарандарын, жаш муундарын рухий-адептик, патриоттук жактан тарбиялоо концепциясы. “Кутбилим”, 2010, 20 август.

Рецензент: д. пед.н., профессор Рысбаев С.К.